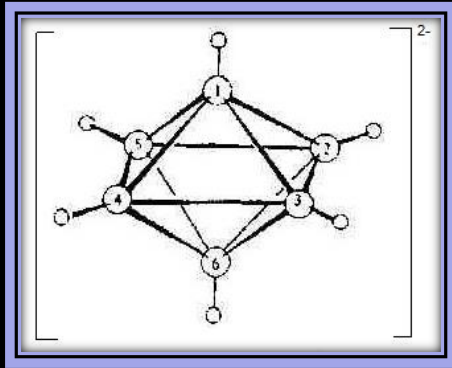

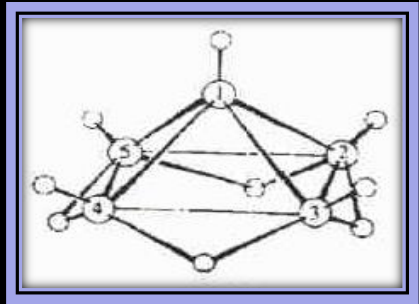
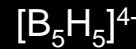
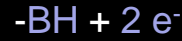
2.3.3. Boranlarda Yapısal İlişkiler

B_nH_m için valans elektronları sayısı = $3n + m$

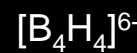
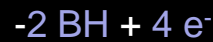
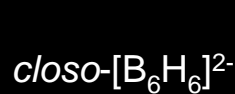
Kavramsal olarak *closo*-, *nido*- ve *arachno*-yapılar aşamalı bir şekilde BH birimini uzaklaştırarak ve H veya elektron eklenerek ilişkilendirilebilir. Örneğin bir BH birimi ile iki elektronun uzaklaştırılması ve dört H atomunun ilavesi, düzgün sekizyüzlü *closo*- $[B_6H_6]^{2-}$ anyonunu kare piramit *nido*- B_5H_9 borana dönüştürür. Benzer bir işlem (bir BH biriminin uzaklaştırılması ve iki H atomunun ilavesi *nido*- B_5H_9 boranı kelebek benzeri *arachno*- B_4H_{10} borana dönüştürür. Bu üç boranın her biri 14 iskelet elektronu içerir. Fakat bor atomu başına düşen iskelet elektronu sayısı arttıkça yapı daha açık hale gelmektedir.

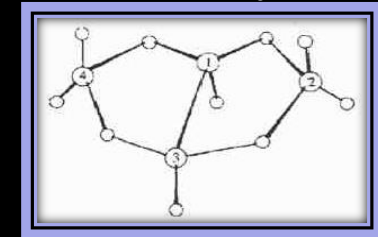
closo- $[B_6H_6]^{2-}$

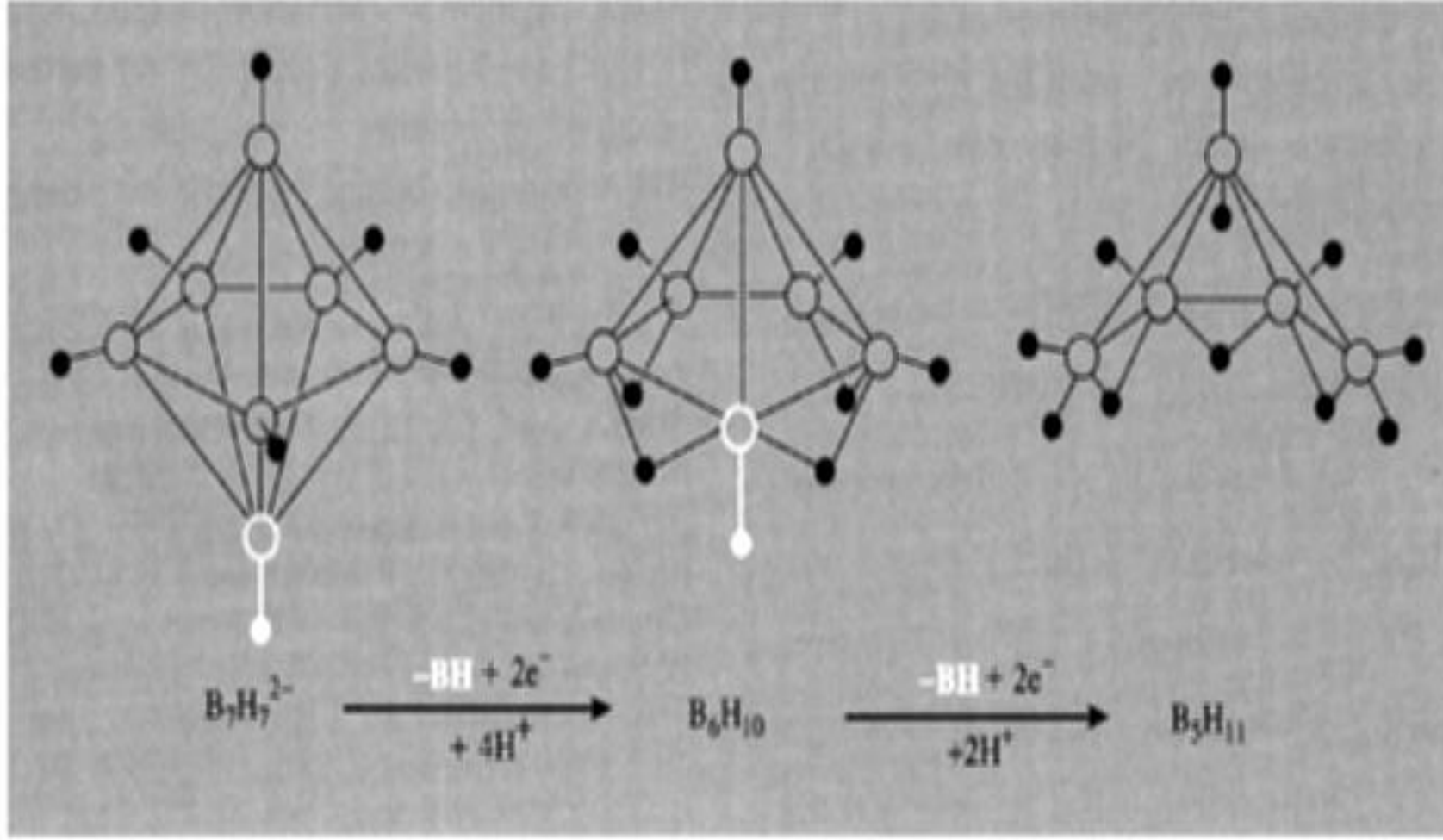

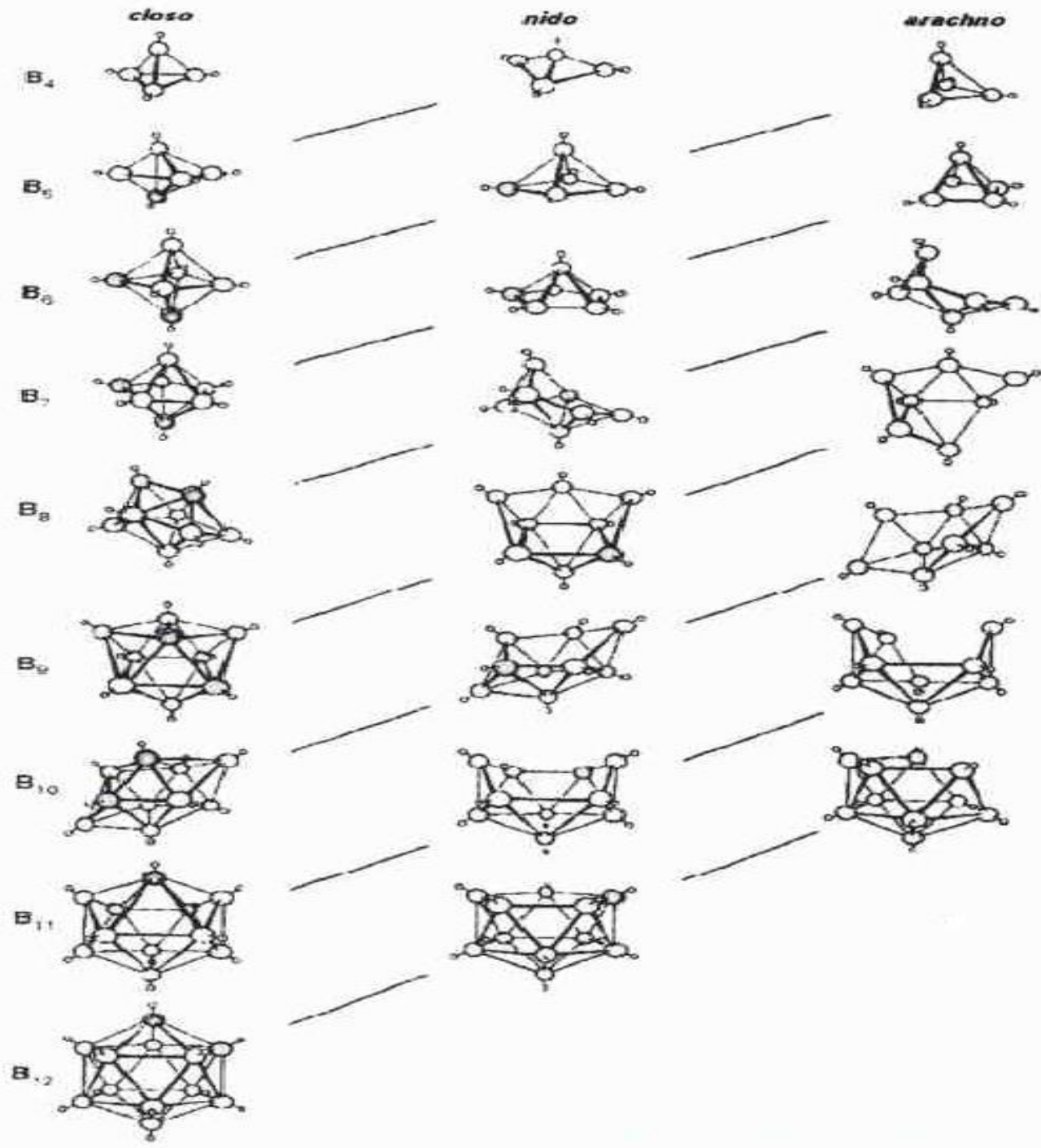
nido- B_5H_9

arachno- B_4H_{10}

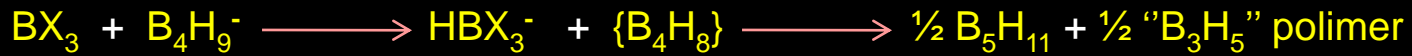
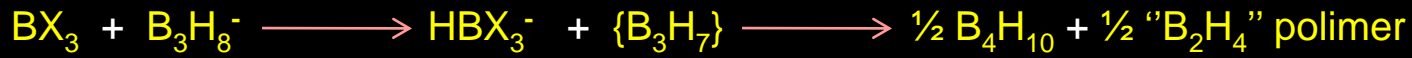
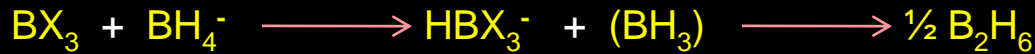

2.3.4. Boranların Hazırlanması ve Özellikleri

Bor hidrürlerin hazırlanmasında kullanılan eski yöntemler zor ve yetersizdir fakat yüksek verimde bileşikler elde etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu konudaki ilk büyük ilerleme LiH veya LiAlH₄ gibi hidrür türlerinin bor halojenürler veya alkoksitler (daha fazla pozitif bor merkezi içermektedir) arasındaki yer değiştirme tepkimesidir. Daha sonra S. G. Shore ve grubu BX₃ (X=F, Cl, Br) ün Lewis asiti özelliğini kullanarak BH₄⁻ ve B₃H₈⁻ gibi bor anyonlarından H⁻ nin abstraksiyonu için sitsematik bir sentez geliştirmiştir:

R. Schaeffer tarafından *nido*-B₆H₁₀' un reaktif (boş orbital) bor radikallerine karşı bir Lewis bazı olarak davranabileceği fikri çok sayıda *conjuncto*-boranların elde edilmesinde kullanılmıştır.

B-B bağlı *conjuncto*-boranlar için en yararlı yöntem *nido*-boranların fotolizidir. Böylece, B₅H₉' un UV ışınlarına maruz bırakılması *conjuncto*-B₅H₉' un üç izomerini oluşturmaktadır. Benzer şekilde B₁₀H₁₄' ün UV ışınlarına maruz bırakılması, 1,2'- ve 2,2'-(B₁₀H₁₃)₂' nin bir karışımı vermektedir. PtBr₂ kullanarak *conjuncto*-boranları elde etmek için yüksek verimdeki katalitik yöntemler, L. G. Sneddon ve grubu tarafından geliştirilmiştir (Örneğin B₅H₉ 1,2'-(B₅H₈)₂' yi; B₄H₁₀ 1,1'-(B₄H₉)₂). Buna göre yöntem dekanda B₂H₆ ve B₅H₉ un bir karışımına uygulandığında, B₇H₁₃ elde edilmiştir.

closo-Bor dianyonları $[B_nH_n]^{2-}$ nin sentezi, BH_4^- ya da amino-bor katılma ürünlerinin termolizine dayanmaktadır. $Et_4NBH_4^-$ ün 175-190 °C de 12 saat termolizi, *closo*- $B_9H_9^{2-}$, $B_{10}H_{10}^{2-}$, $B_{12}H_{12}^{2-}$ ve *nido*- $B_{11}H_{14}^-$ karışımını vermektedir. Daha küçük *closo*-dianyonları (n=6-8); EtOH, THF veya 1,2-dimetoksietan varlığında $B_9H_9^{2-}$ nin oksidatif degradasyonu ile elde edilebilmektedir.

<i>nido</i> -boranlar				<i>arachno</i> -boranlar			
Bileşik	e.n	k.n	ΔH_f° /kJ mol ⁻¹	Bileşik	e.n	k.n	ΔH_f° /kJ mol ⁻¹
B_2H_6	-164.9 °	-92.6 °	36	B_4H_{10}	-120 °	18 °	58
B_5H_9	-46.8 °	60.0 °	54	B_5H_{11}	-122 °	65 °	67 (veya 93)
B_6H_{10}	-62.3 °	108 °	71	B_6H_{12}	-82.3 °	~85 °	111
B_8H_{12}	Bozulma	> -35 °	-	B_8H_{14}	Bozulma	> -30 °	-
$B_{10}H_{14}$	99.5 °	213 °	32	<i>n</i> - B_9H_{15}	2.6 °	28 °/0.8 mmHg	-

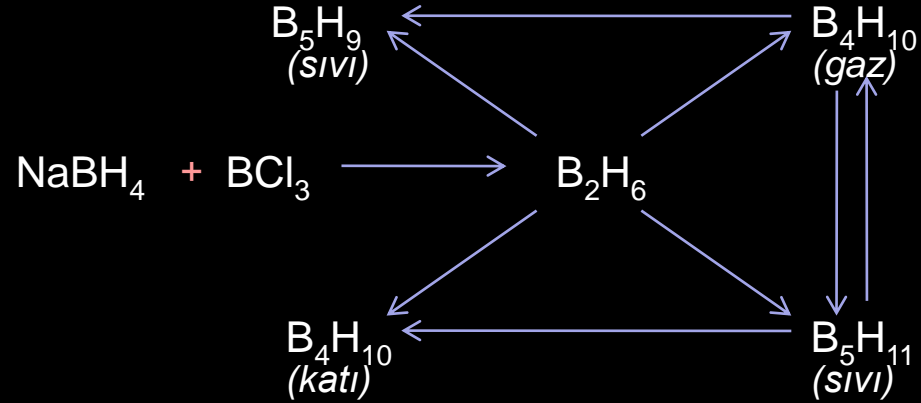
Boranlar, renksiz, diamagnetik ve düşük termal kararlılığa sahip bileşiklerdir. Daha küçük üyeler oda sıcaklığında gazdır fakat artan mol kütlesi ile uçucu sıvı veya katı haline gelmektedir. Kaynama noktaları kendilerine yakın mol kütleli hidrokarbonlarınkine benzemektedir. Boranların oluşum tepkimeleri endotermiktir ve oluşum enerjileri ΔG_f° pozitiftir fakat termodinamik olarak kararsızlıkları B-H bağının kararsızlığına atfedilmemelidir. Boranlar hidrokarbonlara benzemektedir. Boranların üstün kimyasal reaktivitesi, boranlardaki bağların zayıflığı dikkate alınarak değerlendirilmemelidir. Hatta, zıttı bir durum vardır. B-B ve B-H bağları bilinen en güçlü 2-elektronlu bağlardır. Boranlarda 2-merkezli B-B bağının entalpisi, C_2H_6 'daki C-C bağının entalpisi ile yaklaşık aynıdır ve boranlardaki 3-merkezli 2-elektronlu B-B-B bağındaki entalpi BMe_3 deki B-C bağının entalpisine çok yakındır.

ΔH_f° /kJ mol ⁻¹	E /kJ mol ⁻¹	E /kJ mol ⁻¹
H(g) ½ x 436	B-B (2-merkezli, 2-elektronlu) 332	C-C 331
B(g) 566	B-B-B (3-merkezli, 2-elektronlu) 380	B-C 372
C(g) 356	B-H (2-merkezli, 2-elektronlu) 381	C-H 416
	B-H-B (3-merkezli, 2-elektronlu) 441	H-H 436

nido-Boranlar kısmen kararlıdır ve hava ile hemen tepkime vermemektedir. *arachno*-Boranlar ise daha az kararlıdır ve hava ile hemen tepkime vermektedir. Tepkime verme yetenekleri artan mol kütlesi ile azalmaktadır. *closo*-Boran anyonları çok kararlıdır. Hemen hemen bütün boranlar solunduğunda ve deri ile temasta bulunulduğunda oldukça zehirlidir.

2.3.5. Küçük Boranların ve Anyonlarının (B_1 - B_4) Kimyası

Diboran (B_2H_6) oldukça önemli bir yer tutmaktadır çünkü birçok boran, diborandan elde edilmektedir.

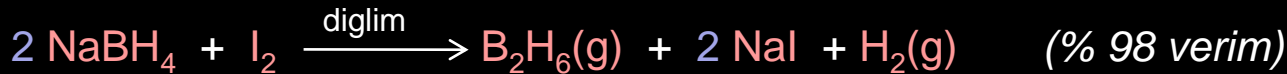

2.3.5.1. Diboran B_2H_6

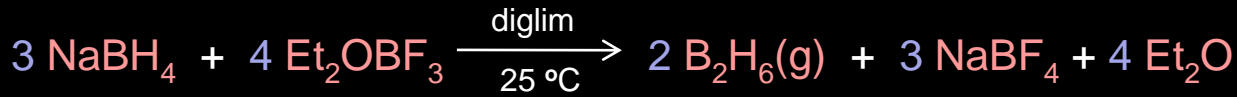
Diboran bir alkali metalin tetrahidroborat (BH_4^-) tuzu ile bor trihalojenürlerin (BX_3 , $X=F, Cl$) etkileştirilmesinden elde edilmektedir.

Ancak B_2H_6 gazı, en yaygın olarak diglimde $[(MeOCH_2CH_2)_2O]$ sodyum tetrahidroborat $NaBH_4$ ve I_2 arasındaki tepkime sonucunda veya $NaBH_4$ ve susuz asitin tepkimesinden elde edilmektedir.

Şayet B_2H_6 ara ürün olarak kullanılacaksa yani izole edilmesi ve saflaştırılması gerekmiyor ise en iyi yol bir polieter çözücüsünde (diglim) $NaBH_4$ ' e Et_2OBF_3 ' ün ilave edilmesidir.

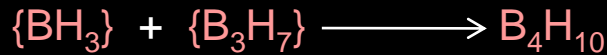

Endüstriyel ölçekte sentez için NaH ile BF_3 ' ün tepkimesinden hazırlanmaktadır ve ürünün piroliz olmasından sakınmak için hemen tuzak içerisine alınmaktadır.

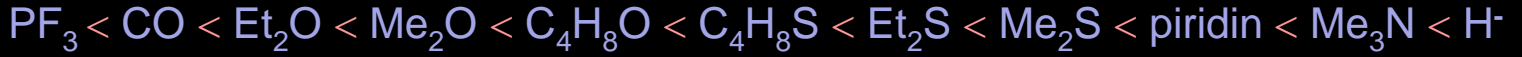
Bütün tepkimelerde dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Çünkü B_2H_6 havada yanıcıdır yani kolayca alev alabilmektedir. Tutuşma sıcaklığı ($-\Delta H^\circ = 2165 \text{ kJ.mol}^{-1} = 78.2 \text{ kJ.g}^{-1}$) 1 kg yakıtın tutuşma sıcaklığından daha yüksektir.

Gaz halindeki B_2H_6 nın $100\text{ }^\circ\text{C}$ ' nin üzerindeki bir sıcaklıkta kapalı bir kap içerisindeki pirolizi oldukça karışıktır. İlk basamakta B_2H_6 2 $\{BH_3\}$ ' ü vermektedir. Ardından BH_3 ' ün B_2H_6 ile tepkimeye girerek $\{B_3H_7\}$ ' yi onun da tekrar diğer ara ürünleri oluşturması ve bu tepkimenin kararlı boranlar elde edilinceye kadar sürmesi şeklinde tepkime devam etmektedir. Örneğin tepkime sonunda polimerik BX_x ve *conjuncto*-ikosaboranlar $B_{20}H_{26}$ ' da elde edilebilmektedir.

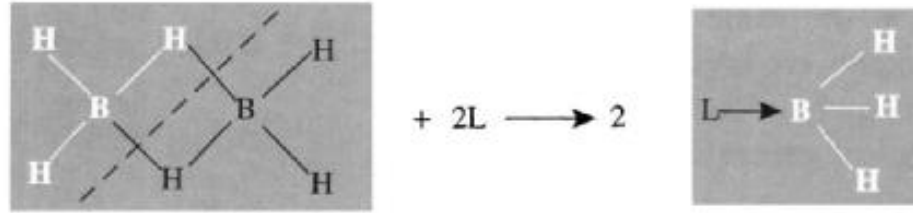
Piroliz: Oksijenin bulunmadığı koşullarda sıcaklık etkisi ile yanma

{BH₃} firari bir bileşiktir ve sadece düşük konsantrasyonlarda var olmakta fakat izole edilebilmektedir. Örneğin PF₃.BH₃ gibi Lewis asitli gevşekçe bağlı 1:1 katılma ürünlerinin termal olarak parçalanması ile üretilebilir. Bu katılma ürünlerinin (L.BH₃) kararlılık sırası aşağıdaki gibidir:

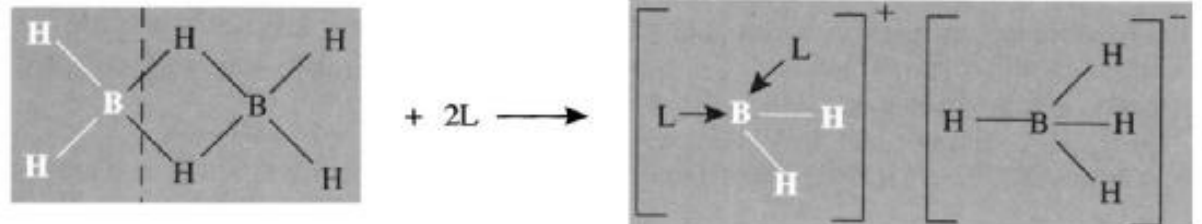

BH₃ yumuşak asittir ve bu nedenle N, P, As, O, S gibi donör atomlu ligandlar ile kompleks verebilir. Bu kompleksler, B₂H₆'daki köprü bağlarının parçalanması (simetrik-homolitik) ile elde edilebilir. Fakat simetrik olmayan-heterolitik parçalanma ürünleri de elde edilebilmektedir. Bu ürünlerin oluşumu kullanılan liganddaki sterik etkilere bağlıdır. Örneğin NH₃, MeNH₂ ve Me₂NH simetrik olmayan parçalanma ürünlerini verirken, Me₃N simetrik parçalanma ürünü Me₃N.BH₃ ü vermektedir.

Simetrik
(homolitik)

Simetrik olmayan
(heterolitik)

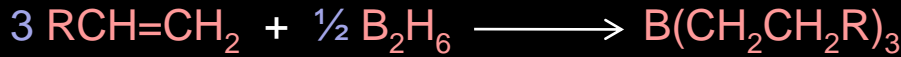

Piroliz ve parçalanma tepkimelerine ilave olarak B_2H_6 çeşitli sübstitüsyon tepkimeleri de vermektedir:

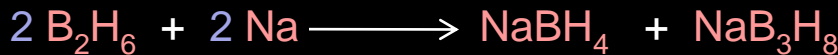
- 1) Gaz halindeki HCl B_2H_5Cl verirken Cl_2 (ve F_2) BX_3 ' ü vermektedir.
- 2) $PbMe_4$ ile metilleme B_2H_5Me ' yi vermektedir fakat BMe_3 ile tepkime iki BHB bağının bozulmaya uğramadığı $Me_nB_2H_{6-n}$ ($n=1-4$) bileşiklerini vermektedir.
- 3) Hidroliz $B(OH)_3$ ' ü vermektedir.
- 4) Alkoller ile tepkime $B(OR)_3$ ' ü vermektedir.

- 5) NH_3 ile tepkime oldukça karışıktır. Tepkime koşullarına bağlı olarak aminodiboran $[H_2B(\mu-H)(\mu-NH_2)BH_2]$ veya diboranın diamonyat $\{[BH_2(NH_3)_2][BH_4]\}$ ve yüksek sıcaklıklarda borazin $[(HNBH)_3]$ oluşmaktadır.
- 6) Alkenlere ve alkinlere oda sıcaklığında ve eterik bir çözücüde B_2H_6 ' nin katılması, 1956' da H. C. Brown ve B. C. Subba Rao tarafından bulunmuştur. Bu tepkime, organoboranların elde edilmesi için çok önemlidir. Bu nedenle H. C. Brown (Purdue) 1979 yılında kimya alanında Nobel Ödülünü almıştır.

- 7) Diboran Na, K, Ca veya bunların amalgamları ile tepkime vermektedir. $B_3H_8^-$ anyonu bu yol ile sentezlenen ilk poliboran anyonudur (1955). Şu anda ise diğer yöntem daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Alternatif olarak $BH_3.THF$ alkali metal (K, Rb, Cs) amalgamları ile indirgenebilir.

